

SK:RVŠ

STUDENTSKÁ KOMORA RADY VYSOKÝCH ŠKOL
STUDENT CHAMBER OF THE COUNCIL OF HEIs

DLOUHODOBÝ ZÁMĚR SK RVŠ

2011 – 2015

11. 11. 2010 v Praze

Dlouhodobý záměr SK RVŠ 2011 – 2015

Schváleno dne 11. 11. 2010 v Praze

Kapitoly:

- 1. Úloha vysokého školství ve společnosti**
- 2. Dostupnost studia a rovnost příležitostí**
- 3. Financování vysokého školství**
- 4. Řízení vysokých škol a samospráva**
- 5. Kvalita vysokoškolského vzdělávání**
- 6. Věda a výzkum**
- 7. Implementace Boloňského procesu**
- 8. Studentské aktivity**
- 9. Rozvoj SK RVŠ**

1. Úloha vysokého školství ve společnosti

Podoba českého vysokoškolského systému se za uplynulých deset let zásadním způsobem změnila. Změny, kterými české vysoké školství prošlo – a stále prochází –, souvisejí s nově kladenými požadavky na vysoké školy a na vzdělání, které poskytují. Nové paradigma tzv. vzdělanostní společnosti a na inovacích založené ekonomiky, schopné konkurovat vyspělým zemím ve stále intenzivněji se globalizujícím hospodářském prostředí, představuje pro vysoké školy jakožto instituce, vyučující i studující zásadní výzvu.

Jedním ze základních požadavků tohoto paradigmatu je zvyšování počtu studujících a absolventů/ek vysokých škol, doprovázené vzrůstajícím důrazem na flexibilitu a přenositelnost získaných znalostí i na jejich přímé uplatnění v praxi. Právě zásadní zvýšení počtu studujících je jedním z výrazných rysů proměny českého systému vysokého školství. Od roku 2000 do roku 2010 se počet studujících zvýšil dvojnásobně, od roku 1990 více než trojnásobně. Spolu s tím se proměnila také věková a socioekonomická skladba studujících. Vysokoškolský systém se transformoval z elitního přes masový v univerzální model – a tato transformace se bude stále výrazněji projevovat na trhu práce i v celé společnosti.

Další významné změny souvisejí s implementací nástrojů Boloňského procesu, k němuž se Česká republika připojila v Boloňské deklaraci v roce 1999. Většina vysokých škol dnes využívá kreditní systém studia a v drtivé většině studijních programů a oborů zavedla strukturované studium. Postupně se také – byť velmi pomalu – zvyšuje mezinárodní mobilita studujících i vyučujících.

Zásadní proměny českého vysokého školství v posledním desetiletí však není možné vnímat pouze pozitivně. Vysoké školy se nacházejí ve stavu hlubokého a dlouhodobého podfinancování, ztrácejí přehled o své roli v oblasti vzdělávací, vědecké a výzkumné i v působení na rozvoj občanské společnosti. Budoucnost vysokých škol nadto není ohrožena jen jejich vnitřními problémy, ale také pokusy o rychlé a často nesystémové změny v jejich fungování, které mohou zásadně narušit samotnou podstatu vysokých škol a vysokoškolského systému jako celku.

SK RVŠ si uvědomuje, že proměny českého vysokého školství v posledním desetiletí s sebou přinášejí nutnost řízených strukturálních změn. Tyto změny však vždy musejí probíhat při vědomí nezastupitelnosti role vysokého školství ve společnosti a musejí být tedy výsledkem širokého odborného, politického i společenského konsensu. Reformy vysokého školství, vnucené na základě partikulárních ekonomických a politických zájmů, mohou vysokoškolský systém poškodit zásadním a nevratným způsobem.

Zejména v situaci, kdy na vysoké školy nastupuje významně vysoké procento z celkového počtu absolventů a absolventek středních škol, je potřebné, aby vysoké školy nerezignovaly na úlohu, která bývá označována jako třetí role univerzit – rozvoj občanství a demokratické společnosti. SK RVŠ je přesvědčena, že tato úloha vysokých škol je ve skutečnosti jejich první rolí – je klíčová pro osobní rozvoj jednotlivců jako zodpovědných občanů a občanek, a tedy i pro rozvoj společnosti jako celku.

SK RVŠ proto bude

- prosazovat takové změny vysokého školství, které zachovají a budou dále podněcovat osobní rozvoj studujících jako jednotlivců
- odmítat takové změny, které povedou ke komodifikaci a komercializaci vysokoškolského vzdělávání
- hájit široký význam vysokoškolského vzdělání a odmítat jeho redukci na jednu omezenou roli (např. výhradně dosahování ekonomického zisku a krátkodobé prosperity)
- požadovat zvýšený důraz na výchovu k samostatnému a kritickému myšlení na vysokých školách
- trvat na klíčové roli vysokých škol při výchově k demokratickému občanství, kterou není možné podřídit jiným funkcím vysokých škol či dokonce ji na ně redukovat
- prosazovat takovou diverzifikaci vysokých škol, která jim umožní svobodně a odpovědně volit, zda chtějí dosahovat excelence v oblasti vědecké a výzkumné, obecně vzdělávací, či profesně vzdělávací

2. Dostupnost studia a rovnost příležitostí

Vysoké školy na počátku 21. století nejsou jen centry vytváření, udržování a rozvoje znalostí a dovedností. Jsou především místy, která mají co nejúplněji rozvíjet osobní potenciál studujících i vyučujících. Aby mohly plnit tuto úlohu, musejí zaručit rovnost šancí jak v přístupu ke studiu, tak v jeho průběhu. Český vysokoškolský systém ani poté, co prošel výrazným zmasověním, takové šance všem uchazečům a studujícím neposkytuje.

Zvyšování přístupnosti ke studiu, rovnosti šancí a kvality poskytovaných služeb však nesmí probíhat za cenu zásadní proměny vztahu studujících a vysoké školy. Studenti a studentky musejí být vnímáni jako partneři v procesu vzdělávání a vědecké výchovy, nikoli jako klienti v úzkém slova smyslu. Vysokoškolské vzdělávání – právě proto, že vzniká v úzké spolupráci těch, kteří učí a těch, kteří se učí – nemůže být nikdy redukováno na pouhé poskytování služby.

SK RVŠ proto bude

- prosazovat úlohu studujících jako odpovědných partnerů, nikoli klientů vysokých škol
- hájit práva uchazečů a studujících na rovné zacházení v průběhu přijímacího řízení, studia i jeho ukončení
- prosazovat přijímání takových opatření, která budou snižovat socioekonomickou a sociokulturní selektivitu v přístupu ke studiu
- aktivně podporovat a prosazovat opatření, která povedou k odstraňování diskriminace na základě věku, pohlaví, zdravotního hendikepu, socioekonomické situace, národnosti, vyznání, etnicity a sexuální orientace se zvýšeným důrazem na přijímání těchto opatření na úrovni institucí
- usilovat o zajištění a rozvoj důstojných podmínek pro studium v oblasti služeb spojených se studiem (dostatek dostupných ubytovacích kapacit, funkční vybavení vysokých škol)
- prosazovat opatření, která zajistí transparentní prostředí na vysokých školách a poskytnou uchazečům plnohodnotné, relevantní a pravdivé informace o studiu

3. Financování vysokého školství

Současný systém financování vysokého školství upřednostňuje kvantitu namísto kvality. Nevytváří odpovídající podmínky pro rozvoj kvalitního a konkurenceschopného vysokého školství, ale vede k deformaci vysokoškolského systému do té míry, že může zapříčinit i snižování úrovně a kvality vysokoškolského vzdělání. SK RVŠ proto považuje za nutné provést změnu celého systému financování tak, aby se kvalita vzdělání stala skutečnou prioritou. V tomto smyslu bude také SK RVŠ požadovat nezbytné změny v politice financování vysokého školství ze strany státu.

Systém financování vysokého školství neustále prochází více či méně zásadními změnami, což není prostředí, ve kterém by české vysoké školy mohly stabilně rozvíjet svou činnost, ať už vzdělávací či vědeckou. Stabilizaci finančních podmínek vysokých škol proto SK RVŠ považuje za naprosto klíčovou.

SK RVŠ odmítá zpoplatnění studia jako nástroj zvyšování příjmů veřejných vysokých škol. Jeho zavedení zvyšuje riziko dalšího snižování výdajů na vysoké školství ze strany státu a tím nijak nenapomáhá stabilizaci finančních podmínek vysokých škol. Zpoplatnění studia navíc zásadně mění charakter vysokoškolského vzdělávání na veřejných institucích. Vnáší do svobodného a tvůrčího prostředí, jehož hlavním úkolem je vzdělávat a předávat lidem vědění, klientský systém, který plnění těchto úkolů znemožňuje. Vzdělání není tržní produkt a veřejné vysoké školy není možné chápat výlučně jako firmy. Takové formy zpoplatnění studia, které by vedly k zásadním a nevratným změnám v pojetí vzdělání a fungování vysokoškolských institucí, SK RVŠ nepodpoří.

SK RVŠ akceptuje odlišnou roli soukromých vysokých škol v systému vysokoškolského vzdělávání a chápe soukromé vysoké školství jako plnohodnotnou součást systému terciárního vzdělávání. Respektuje také jejich přínos zejména v oblasti diverzifikace institucí terciárního vzdělávání a rozšiřování nabídky možnosti studia. Tuto jejich roli bude nadále podporovat, a to s důrazem na kvalitu jednotlivých institucí.

SK RVŠ se nestaví proti zvyšování míry zapojení soukromých zdrojů do financování vysokého školství, pokud se tak bude dít na základě konsensu vysokých škol a institucí komerčního sektoru a pokud takové změny nepovedou k omezování akademických svobod, autonomie vzdělávací a vědecké činnosti. Spolupráce vysokých škol a institucí soukromého sektoru musí být založena na rovnocenném partnerství. V případě splnění těchto podmínek bude SK RVŠ plně podporovat intenzivní rozvoj spolupráce vysokých škol se soukromým sektorem.

SK RVŠ proto bude

- požadovat zodpovědné změny ve financování veřejných vysokých škol, které jim zajistí dostatečně stabilní prostředí pro jejich strategický rozvoj
- prosazovat postupné a koncepční nahrazení normativní formy financování takovou formou, která školám umožní svobodně a volně nakládat se svými prostředky za účelem dosažení co nejlepších výsledků
- trvat na pojetí vysokého školství jako skutečné priority vládní politiky
- prosazovat zachování vysokých škol jako nezávislých institucí, které nemohou podléhat omezeným tržním mechanismům
- podporovat zapojení soukromých zdrojů financování při zachování autonomie a nezávislosti vysokých škol
- žádat transparentní, závazná a kontrolovatelná pravidla financování

4. Řízení vysokých škol a samospráva

Řízení vysokých škol musí odpovídat jejich postavení ve společnosti a požadavkům, které jsou na ně kladeny. Mají-li vysoké školy zajišťovat kvalitní vědeckou, výzkumnou a vývojovou činnost, připravovat konkurenceschopné absolventy a absolventky a hrát nezaměnitelnou roli při posilování hodnot svobodné a demokratické společnosti i udržování a rozvoje kulturního a společenského dědictví, je potřeba, aby tyto úlohy byly systémově reflektovány v modelu jejich řízení.

Pro další rozvoj vysokého školství je nezbytné, aby si vysoké školy udržely autonomii v oblasti vědecké, výzkumné, vzdělávací i při působení na širokou občanskou společnost. Vysokým školám – a zejména univerzitám – musejí být ze strany státu garantovány takové podmínky, které jim umožní být nezávislými místy vědecké, výzkumné a vzdělávací činnosti, svobodnými obcemi. Jedině tak totiž mohou všem svým úlohám maximálně dostát, být pravými centry rozvoje vzdělanosti.

SK RVŠ si uvědomuje, že dosavadní model řízení vysokých škol, založený na dominantní roli akademické samosprávy, není zcela vyhovující pro všechny instituce v diverzifikované soustavě terciárního vzdělávání. Je však chybné a vysoce nezodpovědné domnívat se, že slabé stránky a rizika samosprávného modelu řízení budou plně odstraněna jeho nahrazením modelem manažerským. Tento model má také vysoké množství slabých stránek a rizik a ohrožuje samotnou podstatu vysokého školství – svobodu bádání a výuky.

SK RVŠ považuje za zásadní snahy o vyšší míru autonomie, otevřenosti a transparentnosti vysokých škol a dalších institucí terciárního vzdělávání. Otevřenost a autonomie – míra nezávislosti na státu a jeho politicko-ideologických východiscích – však nesmí znamenat, že vysoké školy budou vystaveny nepřiměřeným vlivům komerční či regionální politické sféry. Silná kontrolní role akademické samosprávy je nenahraditelnou zárukou nezávislosti a svobody vysokých škol.

Nezastupitelnou roli v akademické samosprávě zastávají studující. V pozici těch, kteří vysoké školství zásadním způsobem spoluutvářejí a zároveň představují nositele ověřitelných výsledků vzdělávacího procesu, musí být jejich hlas a názor při rozhodování o směřování vysokého školství respektován a zohledňován. Oslabení participace studujících na akademické samosprávě by znamenalo omezení jejich možnosti seburčení ve vzdělávací a vědecké činnosti a narušení principu akademické obce. Naopak silné zastoupení studentek a studentů v akademické samosprávě může přispívat k větší dynamičnosti, flexibilitě a progresivnímu rozvoji vysokých škol a v neposlední řadě napomáhat právě udržení jejich autonomie.

SK RVŠ proto bude

- hájit klíčové pravomoci akademické samosprávy
- trvat na zákonném zastoupení studujících v samosprávných orgánech vysokých škol i dalších institucí terciárního vzdělávání
- prosazovat takový model řízení vysokých škol a dalších institucí terciárního vzdělávání, který jim umožní efektivně plnit jejich úlohy v prostředí diverzifikovaného systému terciárního vzdělávání
- hájit autonomii vysokých škol a model reformovaného samosprávného řízení
- podporovat otevřenost a transparentnost vysokých škol při takové spolupráci s vnějšími aktéry, která svou povahou odpovídá různým rolím institucí terciárního vzdělávání v diverzifikovaném systému

5. Kvalita vysokoškolského vzdělávání

Zásadním aspektem vysokoškolského vzdělávání je jeho kvalita, ať už se týká samotného vzdělávacího procesu, či jeho výstupů. Upozadování kvalitativních kritérií ve prospěch kvantitativních vede v dlouhodobém horizontu k devalvaci vysokoškolského vzdělání a k degradaci úrovně absolventek a absolventů.

Ti musejí být jednoznačně vybaveni takovými kompetencemi, jež jim umožní uplatnění na trhu práce na úrovni dosažené formální kvalifikace. Kvantitativní expanze soustavy terciárního vzdělávání a diverzifikovaná studentská populace navíc kladou vysoké nároky na samotný vzdělávací proces. Aby mohl plně postihnout nároky studujících s odlišnými zkušenostmi i požadavky, je nezbytná kurikulární reforma a zavedení systému výstupů učení v návaznosti na plánovanou implementaci kvalifikačních rámců. V následujících letech bude také nutné, aby se český systém terciárního vzdělávání aktivně zapojil do diskuse o paradigmatických změnách vzdělávacího procesu, zejména transformaci výuky směrem k výuce zaměřené na studující (student-centred learning).

Akreditace nových programů a vznik nových vysokých škol pak musí zároveň reflektovat situaci na trhu práce a zároveň specifika jednotlivých oborů. Proces udělování akreditací i reakreditací stávajících programů je potřeba zásadním způsobem zrevidovat a upravit tak, aby došlo k odstranění systémových chyb, ke kterým ve stávajícím modelu fungování dochází.

Vzhledem k současnému vývoji v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání bude nutné reflektovat aktualizaci Evropských standardů a směrnic (European Standards and Guidelines), kde je klíčová zejména oblast institucionálního hodnocení škol s důrazem na vytváření kultury kvality, rozšíření, prohloubení a zkvalitnění systému vnitřních a vnějších evaluací, včetně zohledňování výsledků evaluací pro studijní plány.

SK RVŠ proto bude

- prosazovat posílení orientace na kvalitu výstupů v kontextu diverzifikovaného systému vysokého školství
- aktivně participovat na změně systémového pojetí akreditací
- požadovat zvyšování transparentnosti procesu akreditačního řízení
- prosazovat intenzivnější zapojení studujících do hodnocení kvality na všech úrovních, včetně stálého zapojení do orgánů Akreditační komise
- podporovat vytvoření nástrojů pro systematické vzdělávání studujících v oblasti zajišťování kvality a institucionálního hodnocení škol
- prosazovat implementaci Evropských směrnic a standardů na úrovni institucí terciárního vzdělávání
- aktivně působit při transformaci vzdělávacího procesu a podporovat nástroje výuky zaměřené na studující
- podporovat vícerozměrné pojetí kvality
- odmítat žebříčky (rankingy) jako jediné nebo hlavní měřítko hodnocení kvality institucí terciárního vzdělávání

6. Věda a výzkum

V České republice stále přetrvává – navzdory pokusům o zlepšení situace – stav dlouhodobého podfinancování vědy a výzkumu. Celkové postavení vědy, výzkumu a vývoje zhoršuje nevyhovující systém hodnocení výsledků výzkumné a vývojové činnosti. To česká společnost v budoucnu pocítí jako problém, zejména z hlediska konkurenceschopnosti na mezinárodní úrovni. Považujeme za nezbytné, aby vědě, výzkumu a vývoji stát přikládal váhu odpovídající jejich roli ve vztahu ke společnosti a vytvořil adekvátní podmínky pro rozvoj kvalitní, autonomní, v mezinárodním kontextu konkurenceschopné vědecké, výzkumné a vývojové činnosti.

Autonomie ve vědě a výzkumu je stejně důležitá jako autonomie ve vysokoškolském vzdělávání, zejména při základním výzkumu, který je naprosto nezbytný pro následný rozvoj kvalitního výzkumu aplikovaného. Zatímco aplikovaný výzkum je v pozici, ve které může najít vhodný model spolupráce s komerčním sektorem, pozice základního výzkumu je v tomto ohledu zásadně odlišná. To musí být zohledněno i ve financování vědecké a výzkumné činnosti.

Na úrovni univerzitního vzdělávání jsou věda a výzkum neoddělitelné od vzdělávací činnosti. Vědeckovýzkumné aktivity by měly být rozvíjeny a podporovány již na bakalářském a magisterském stupni studia, kde je potřebné odpovídajícím způsobem začleňovat principy vědecké a výzkumné práce do vzdělávacího procesu (research based teaching). Významné jsou však i přenositelné znalosti a dovednosti, využívané nejen ve výzkumné práci – např. výuka metod projektového řízení.

Doktorské studium – klíčová oblast pro zvyšování kvality vědy a výzkumu i excellence institucí terciárního vzdělávání – by pak mělo být chápáno jako převážně vědecká a výzkumná činnost. Studující postgraduálních programů by neměli suplovat běžnou vzdělávací a servisní činnost na úkor prostoru pro vlastní samostatnou tvůrčí badatelskou realizaci. Pro talentované mladé vědce a vědkyně musejí být také zajištěny i po ukončení doktorského studia takové podmínky, které umožní jejich další kariérní rozvoj – ať již budou působit v akademické sféře, nebo mimo ni.

SK RVŠ proto bude

- podporovat reformu financování vědy, výzkumu a vývoje, která bude založena na kvalitním a srovnatelném hodnocení podle oblastí či oborů
- hájit principy svobodné vědecké a výzkumné činnosti
- prosazovat další začleňování metod vědecké a výzkumné práce do kurikul v návaznosti na diverzifikaci systému terciárního vzdělávání
- prosazovat zvyšování kvality doktorského studia i materiálních a sociálních podmínek doktorských studujících
- prosazovat podporu mladých talentovaných vědců a vědkyň (post-doc stipendia)

7. Implementace Boloňského procesu

Boloňský proces znamenal v posledních deseti letech zásadní proměny vysokého školství v Evropě – a postupná implementace jeho nástrojů vedla v roce 2010 k vyhlášení Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Deklarace ministrů Boloňského procesu z Budapešti a Vídně zároveň stanovila pokračování cílů Boloňského procesu do roku 2020.

Česká republika je jednou ze signatářských zemí tzv. Boloňské deklarace, cíle Boloňského procesu však nejsou dostatečně zřetelně integrovány do veřejné vzdělávací politiky. Prosazování jednotlivých nástrojů navíc často probíhá nedostatečně koordinovaně v návaznosti na další nástroje či opatření vzdělávací politiky.

SK RVŠ přitom považuje pokračující funkční začleňování českého vysokého školství do Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání za klíčové pro další rozvoj vysokých škol v českém i mezinárodním kontextu.

SK RVŠ proto bude

- podporovat systematické a koncepční začlenění cílů Boloňského procesu do veřejných politik v oblasti vysokého školství
- prosazovat plnění cílů Boloňského procesu na úrovni státní politiky i institucí, s důrazem na důslednou implementaci nástrojů, které umožní skutečné a efektivní fungování Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (zvyšování podílu studujících v mobilitních programech)
- podporovat důraz na sociální dimenzi při implementaci nástrojů Boloňského procesu
- aktivně vstupovat do diskuse o dalším vývoji Boloňského procesu a hodnocení implementace jeho nástrojů
- usilovat o zvyšování informovanosti o Boloňském procesu mezi studujícími i širokou veřejností

8. Studentské aktivity

Zájmová činnost studujících se v České republice rozvíjí nerovnoměrně, nenavazuje téměř na historické zázemí, nemá institucionalizovanou podobu a není ani základním způsobem jakkoliv definovaná. V současné době nefunguje systémová podpora takových aktivit ze strany státu ani MŠMT. Vysoké školy tyto aktivity podporují různými formami, často je ovšem vůbec neberou na zřetel.

Zájmová činnost studujících přitom může napomoci identifikaci studujících se svou alma mater a vnášet do vysokoškolského prostředí prvky, které propojují akademický a osobní život. Zároveň také ve studujících podporuje odpovědnost, osobnostní rozvoj, a má proto nezpochybnitelný celospolečenský přínos.

SK RVŠ považuje za žádoucí, aby zájmové činnosti studujících byla přikládána podstatně větší důležitost a nebyla nadále opomíjeným tématem.

SK RVŠ proto bude

- podporovat rozvoj studentských aktivit na vysokých školách
- prosazovat systémovou podporu studentským aktivitám na MŠMT
- rozvíjet oboustrannou spolupráci se studentskými organizacemi

9. Rozvoj SK RVŠ

SK RVŠ si uvědomuje svou roli národní reprezentace studujících a s tím spojenou zodpovědnost za vývoj terciárního vzdělávání. Této spoluodpovědnosti nemůže plně dostát bez kontinuálního svědomitého a odborného přístupu ke své činnosti. Proto je nutné, aby svou činnost průběžně profesionalizovala.

Z dlouhodobého hlediska musí tato profesionalizace probíhat systematicky a týkat se organizace jako celku, jejích výstupů, činnosti i jednání. Tomu napomůže nejen spolupráce se zahraničními i domácími organizacemi, ale také získávání externích členů a členek a spolupráce s dalšími odbornými subjekty.

Nedílnou součástí rozvoje SK RVŠ musí být snaha o maximální aktivní zapojení všech členů a členek do práce komory, stejně jako o udržení kontinuity prostřednictvím transparentních systémových opatření i na úrovni osobní zodpovědnosti.

SK RVŠ proto bude

- dále pracovat na plnění svého poslání být nezávislou a akceschopnou studentskou reprezentací
- podporovat profesionalizaci organizace na všech úrovních
- intenzivněji zapojovat do své činnosti všechny členy a členky a aktivizovat akademické obce těchto vysokých škol, které se činnosti neúčastní
- vytvářet podmínky pro získání nových externích členů a členek a usilovat o jejich intenzivní zapojení do činnosti
- vytvářet podmínky pro realizaci vlastních projektů a rozšíření činnosti organizace
- prohlubovat spolupráci se všemi relevantními aktéry, zejména orgány státní a veřejné správy, Parlamentem ČR, vysokými školami a občanským sektorem
- rozvíjet a prohlubovat spolupráci na mezinárodní úrovni, zejména pak kooperaci s Evropskou studentskou unií a zapojení do činnosti jejích orgánů
- prohlubovat spolupráci se studujícími v doktorských programech a v návaznosti na to aktivněji vystupovat směrem k organizaci EURODOC
- budovat silné povědomí o své činnosti jak mezi studujícími, tak mezi širokou veřejností

Studentská komora Rady vysokých škol

V Praze dne 11. 11. 2010